

HERKÜL MİLLAS

5.5.2015

Zaman Gazetesi

Korku ille de korkaklık demek olmayabilir; çevrenin tehlikeli olduğunun sezilmesi anlamını taşıyabilir. Korku duygusu bizi bir bakıma korur. Daha güvenli ortama sığınırız. Bütün canlılar öyle yapar. Ama yazar öyle hissediyorsa bu duygusunu okurla paylaşması gerekir. Dürüstlük ve şeffaflık adına. İnsan korkuyu yaşamadan yazamıyorsa, ama samimi olmak da istiyorsa, okurun bunu bilmesi hakkıdır.

Aslında Türkiye’de görüşlerimi hiçbir zaman tam bir özgürlük içinde açıklayamadım. “Tam bir özgürlük” derken ütopyik bir ortamdan söz etmiyorum. Bir Batı Avrupa ülkesinde en doğal biçimde kullanılan özgür ortamdan söz ediyorum. Çocukluğumdan bugüne lafımı tartarak konuştum. Nereden başlasam? Azınlıktan bir küçük çocukken resmi görüşün dışında bir laf etmemenin gerektiğini öğrendim. Biz minik yalancılar olarak büyütüldük. Evde konuştuklarımızı, şikâyetlerimizi “kamusal alanda” söylemezdik. Hatta ne olur ne olmaz diye sokakta ana dilimizi de konuşmazdık. Malum, “vatandaş Türkçe konuşmalıydı”. İlginç, yalancı olduğumuzu bilirdi

devlet büyüklerimiz, ama özgür ve dürüst vatandaş yerine, onlar korkak ve yalancı vatandaş tercih ediyorlardı. Bu konuda hâlâ değişmemiş olanları var. (Bakın, isim vermiyorum!)

Masumiyet karinesi kalmadı

Sonra başka sınırlamalar yaşadım. Sosyalist oldum. 1960'ın başında bunu söyleyemedik: "toplumcu" gibi acayip örtülü bir kelime kullanırdık. "Devlet baba" ne olduğumuzu bilirdi, ama korkuyu yaşayıp ezik konuşmamızı isterdi. Karşılıklı bir ikiyezlülüktü yaşanan. Birbirimizi yakından tanırdık, ama kelimelerimiz hep sansürlüydü. Açık konuşanımız pek yoktu. Büyüklerimiz cumhuriyetten ve demokrasiden yanayız derlerdi; biz toplumculuktan yana konuşurduk. Hepsi yalandı. Tabii o yıllarda Kürtler hiç yoktu ülkede, dağ Türkleri vardı, kart kurt diye yürüyen. Camiye giden ve "Allah'ın izniyle" diye konuşan siyasetçi de yoktu. Böyle şeyler "kamusal alanda" hoş görülmezdi. İrtica sayılırdı inançlı kimseler. Korku hep dağları bekledi Türkiye'de.

Şartlanmıştık. Otosansürlü konuşmak bir özel ifade biçimi olmuştu. Haddini aşanlar hapislerde yattı, kimileri kimvurduya gitti. Kimileri yurtdışına çıktı. "Gerçekçi" olanlar sustu. Ama en sıradan şeyleri gönül rahatlığıyla konuşanımız pek olmadı. Devletten yana ve sırtını devlete yaslayarak konuşanlar dışında. Son yıllarda ümitlenmişim. Özellikle askeri vesayetın gerilediği dönemde. O dönemde de bambaşka bir alanda sınırlamalar yaşadım. O güne kadar sıkıntılar yaşamış olan dindar insanlar din konusunda çok "hassas" olmuşlardı. Bu kez de inançları konusunda eleştiriyi, hatta sitemi bile çekememeye başlamışlardı. Bu tutumun meşruiyeti "saygı" ve "hakaret" mazeretinde saklıydı. Her lafta bir hakaret görülüyordu, saygı talep ediliyordu. Aslında saygı dayatılıyordu. Bu alanda karikatürler kırmızı çizgilerdi. Ama yine de bu dönemde, kendi anlayışıma uygun saygıda da kusur etmemeye çalışarak, en azından epeyce yazı yazabildim.

Ama son aylarda kendimi nasıl ifade edeceğim konusunda şaşkınım. Neyin suç olduğunu artık bilemiyorum. Eskiye kıyasla yeni olan da bu. Eskiden neyin yasak olduğunu az çok bilirdim. Kendimi koruyabilirdim. Şimdi çok dolaylı bir biçimde suçlu sayılabileceğimi, bence en doğal bir ilişki yüzünden bir silahlı örgüt üyesi ilan edilebileceğimi görüyorum. Masumiyet karinesi kalmadı; şimdi bol bol suçluluk karinesi var. Binlerce insan masum olduklarını kanıtlamak durumunda kalıyor. Hem de tutuklu durumda.

Artık rahat yazabilirim...

Günümüzde sosyalist, komünist, azınlık, Kürt ve İslamcı olmak suç değil artık. Ama silahlı terör örgütü üyesi sayılmak çok kolay. Bu “sıfat” bir şemsiye gibi bütün ideolojilerin ve kimliklerin üstünde herkesi kaplayabiliyor. Herkes bu sıfatın altına alınabiliyor. Kalkmış olan pek çok eski sınırlama, şimdi bir tek ama çok geniş bir kavramla yeniden geri gelmiş gibi. Ve “devlete” karşı çıkan herkesi kaplıyor. Devlet nedir diye de sormayın; bunun cevabını en açık bir biçimde (1715’te ölen – o bile öldü!) 14’üncü Luis’in verdiği iddia edilir: “Devlet benim!” Bu lafı dememiş de olabilir ama bunun hiçbir önemi yok, çünkü davranışlarıyla kendini devletin yerine koyduğu apaçık. Örneğin, devlete karşı olanı yok ederiz anlayışıyla davranırken devletle kendini özdeş kıldığı apaçıktı, Luis’in! (Lüi okunur)

Maalesef böyle, kelimeleri tartarak yazmak durumunda kalmam beni çok üzüyor ve utandırıyor. Ama bu ileri yaşında, kalan sayılı yıllarımı hapislerde sürdürmeyi göze alamıyorum. Okurun böyle hisseden bir yazarı okuduğunu bilmesi ise hakkıdır. Şu an yapabileceğim, en azından yalan söylememektir. Sesimi gerektiği kadar yükseltmesem de haksızdan yana olmamaya kararlıyım. Kıvanç duyacak çıkışlarım olmasa da yarın çok utanacağım yazılarım da olmayacak.

Baskı yıllarında bütün dünyada aynı çözümler denenir. Söz ve konuşmalar sembolik bir anlam kazanır. İma yoluyla ifade eder insanlar kendilerini. Benzetmeler kullanılır. Eski kralları örnek olarak gösterirler, örneğin. Kinaye (alegori) ortaya çıkar; Aesop, La Fontaine ve tabii Nasrettin Hoca’dan hikâyeler bu alanda çok işlevlidir. Şaka, nükte ve karikatür de moda olur böyle dönemlerde. Ben de bu yolları deneyeceğim herhalde. Tabii böyle dönemlerde eleştirilenler de, bu tür eleştirilere karşı saplantı haline dönüşen tepkiler verir. Hani iki arkadaş yolda giderlerken biri gökyüzüne bakıp “yağmur yağacak” deyince alıngan arkadaşı “vay sen bana ördek dedin” diye maraza çıkarması gibi olurlar. Ama bu tür yaklaşımlar yine de daha az tehlikeli. Tabii okur da bu türe artık alışmalıdır. Satır aralarını okumayı öğrenmelidir. Yeni ülke gerçeklerine ayak uydurmalıdır.

Döneme ve çevreye uyum sağlamak erdemdir, yaşamın şartıdır. “Uyum” kelimesini “biat” anlamında değil, “uygun” yani “sonuç veren” anlamında kullanıyorum. Bu sürelerde ayakta kalmak gerek: “Düşmana inat, bir gün daha yaşamak” demişti şair. (Hapisteydi!) Bir de, onu okuyanlara, dışarıda olanlara –bugün “seçmen” diyebileceklerimize– bir sitemi olmuştu: “Kabahat senin demeye de dilim varmıyor ama / Kabahatin çoğu senin canım kardeşim.”

Rahatladım! Artık rahat yazabilirim.